

Saamelaiset Helsingissä (työnimi)

1. Saamelaiset Helsingissä -nykydokumentointihanke

Saamelaiset Helsingissä -nykydokumentointihankkeen keskiössä on **museon ja yhteisöjen välisen vuoropuhelun edistäminen ja yhteisöllisen toiminnan syventäminen**. Nykydokumentointia tarvitaan, jotta aihetta koskeva näyttely voidaan järjestää Helsingin kaupunginmuseossa syksyllä 2026 ja jakaa näyttelyn kautta tietoa saamelaisuudesta sekä lisätä arvostusta saamelaisia kohtaan.

Nykydokumentointi on tärkeää myös, koska Helsingin kaupunginmuseo haluaa täydentää kokoelmiaan saamelaisuuteen ja helsinkiläisyyteen liittyvillä aineistoilla, ja jakaa niitä sitten yleisöilleen. Hankkeen tarkoituksena on siis myös **kulttuuriperintöaineistojen sekä niihin liittyvän tiedon välittäminen, monipuolinen hyödyntäminen ja avaaminen uudennlaisilla tavoilla**.

Tarve tallentaa EU-alueen ainoan alkuperäiskansan saamelaisten kaupunkilaisuutta on tärkeä osa Helsingin kaupunginmuseon toimintaperiaatteita. Moninaisuus ja sen tallentaminen on yksi Helsingin kaupunginmuseon vision painopistealueista.

Museo sitoutuu saamelaisiin kohdistuvan tutkimuksen eettisiin ohjeisiin, ja on ollut jo yhteydessä Saamelaiskäräjiin ja Kolttien kyläkokoukseen hankkeen osalta, ja saanut hyväksynnän hankkeen toteuttamiseen. Hankkeessa muodostuvien aineistojen osalta on oltu yhteydessä saamelaismuseo Siidaan, ja sovittu heidän kanssaan alustavasti tallennustyönjaosta.

1.1 Objektista subjektiksi

Saamelaiset Helsingissä -nykydokumentointihankkeessa museo luopuu valta-asemastaan kysymyksenasettelun ja metodien suhteen, ja antaa vallan informanteille. Dokumentoinnin aiheet ja menetelmät määritellään yhdessä Helsingissä asuvien tai asuneiden saamelaisten ihmisten kanssa, joilta kysytään, mitä he haluaisivat itse itsestään tallentaa, ja miten. Nykydokumentoinnissa muodostuvista aineistoista koottu näyttely pyrkii tuomaan esiin moninaisen kirjon Saamen kansasta Helsingissä eri aikoina, samoin kuin myös kolmesta eri saamen kieliryhmästä eli pohjoissaamen-, inarinsaamen- ja koltansaamenkielisistä saamelaisista.

Dokumentointiin tavoitellaan osallistujia moninaisesti kaikista kieliryhmistä, ikäryhmistä ja eri elämän aloilta: saamelaisesta päiväkotilapsesta saamelaiseen kaupunkilaisseniioriin ja queer-nuoreen. Tallennuksen osalta pyritään tavoittamaan myös marginaalin marginaalissa eläviä ihmisiä. Lisäksi Pasilan peruskoulun pohjoissaamenkielisen luokan ja Susannan päiväkodin pohjoissaamenkielisen esiopetus- ja varhaiskasvatusryhmän parista tavoitellaan osallistujia dokumentointiin.

Saamelaisia koskevan tutkimuksen eettisten ohjeiston mukaan museo pyrkii ehkäisemään tutkimuksen mahdollisia haittoja ja riskejä saamelaisten näkökulmasta. Lisäksi museo huolehtii riittävästä saamelaiskulttuurisesta ja yhteiskunnallisesta osaamisesta tutkimuksen toteutuksessa sekä ottaa huomioon mahdolliset tarpeet korvata tutkimuskumppanien osallistumiseen käyttämä aika ja asiantuntemus.

1.2 ”Saamelaiseksi elämäksi riittää elämä, jota saamelainen elää”¹

Alkuperäiskansojen tutkimuseettisten periaatteiden mukaisesti alkuperäiskansoja koskevassa tutkimuksessa on pääsääntöisesti tärkeää huomioida yhteisöllinen vapaa ja tietoon perustuva ennakkosuostumus (FPIC). Saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus osallistua yhteisöään koskevaan tiedontuotantoon. Yksilön oikeuksien lisäksi se tarkoittaa saamelaisten kollektiivisten oikeuksien ja periaatteiden huomioimista tutkimuksen eri toteutusvaiheissa. Yhteisöllisen hyväksynnän lisäksi tulee aina saada yksilön suostumus osallistua tutkimukseen.²

Hankkeessa saamelaiset päättävät itse, mitä kysyvät itseltään, ja mitä haluavat itsestään jakaa. Dokumentoinnin tarkoitus on tuoda esiin saamelaisten oma ääni ja tallentaa heidän arjen historioitaan. Jotta tämä olisi mahdollista, tulee osallistujille pohjustaa hyvin, mitä tehdään ja miksi tehdään.

Tärkeää on huomioida myös, että moni saamelainen kokee etnostressiä ja on hyvin väsynyt olemaan informanttina. Tämän takia Informanttien motivoimiseksi onkin keskusteltava sopivasta korvauksesta osallistumisesta dokumentoinnin valmisteluun (materiaalikorvaukset ja kokouspalkkiot), samoin kuin osallistumisesta hankkeen ohjausryhmään (kokouspalkkiot).

1.3 Tallennusmenetelmät

Helsingin kaupunginmuseon perinteisiä tallennusmenetelmiä ovat olleet valokuvaus, liikkuvan kuvan kuvaaminen, äänittäminen sekä esineiden, arkistoaineiston ja olemassa olevan kuvamateriaalin tallentaminen sekä erilaiset kyselyt.

Tässä hankkeessa menetelmät ovat pitkälti avoimet: miten ja missä muodossa informantit itse haluavat tallentaa valittua asiaa?

Tallennuksen taustalla on co-creation -menetelmä. Yhteiskehittämisen tavoitteena on edistää osallistujien aktiivista roolia sekä luoda uutta yhdistämällä kohderyhmien oma luovuus dokumentointityöhön. Valinnat kokoelmiin liitettävistä aineistoista tehdään yhdessä informanttien kanssa. Dokumentoinnissa muodostuneiden aineistojen tallennus museon kokoelmahallintajärjestelmään tehdään myös yhteistyössä kokemusasiantuntijoiden kanssa esimerkiksi aineistojen kuvailun ja asiasanoituksen osalta.

Yleensä informantit osallistuvat nykydokumentointihankkeisiin erillään muista informanteista. Tässä hankkeessa keskeistä on hankkeeseen osallistuvien informanttien ryhmäytyminen ja toisilta informanteilta saatu vertaistuki hankkeen toteuttamisessa.

1.4 Ohjausryhmä

Hankkeen ohjausryhmä muodostetaan joulukuussa 2024 – tammikuussa 2025. Ohjausryhmä muodostuu museon ulkopuolisista asiantuntijoista. Mukana ryhmässä on saamelaisia (kaikki kolme kieliryhmää), järjestökentän edustajia ja muita asiaan liittyviä tahoja. Ryhmässä on 6–10 jäsentä. Museo toimii ryhmän

---

¹ Veli-Pekka Lehtola: Entiset elävät meissä - Saamelaisten tarinat ja Suomi, s. 333, 2022 Gaudeamus

² Saamelaisia koskevan tutkimuksen eettiset ohjeet.

koollekutsujana, kirjaa ylös ryhmän keskustelut ja hyödyntää niitä hankkeen suunnittelussa ja toteutuksessa.

1.5 Nykydokumentoinnin aiheet

Nykydokumentoinnin aiheita mietittäessä tulee huomioida, että saamelaiset operoivat menneen ja nykypäivän rajapinnassa. Tätä päivää ei ole ilman eilistä. Toisaalta saamelaisten nykytilannetta leimaa myös ristiriitainen kahtaalle repiminen ja henkinen kulkeminen eri vaihtoehtojen välillä.

Nykydokumentoinnin pääaiheena on elämä saamelaisena Helsingissä. Tarkemmat dokumentoinnin aiheet määritellään yhdessä Helsingissä asuvien tai asuneiden saamelaisten kanssa. Museon kokoelmien näkökulmasta kiinnostavia aiheita olisivat:

- Mitä saamelaisuudesta pitäisi tallentaa Helsingin historian kokoelmiin? Mitä pitäisi kertoa? Mitä sinä haluaisit kaikkien tietävän saamelaisena elämisestä Helsingissä? Mitä itse haluaisit nähdä näyttelyssä tai kokoelmassa? Mitä arkesi on, mitä juhlasi on?
- Sisäinen katse ja ulkoinen katse. Ovatko tavat, joilla Helsingissä asuva saamelainen näkee itsensä, eri kuin miten ulkopuoliset näkevät hänet? Voi olla myös oma sisäinen ja ulkoinen katse: yhtäältä näen itseni näin, toisaalta myös näin. Millä menetelmillä saisimme tätä sisäistä identiteettiä tallennettua/kerrottua omakohtaisesti?
- Miten saamelaista kotiseutua kannetaan mukana? Saamelaisuuden ytimessä on **monipaikkainen elämä**; saamelainen vuoden kierto on monipaikkaista ja käynti Saamenmaalla on osa Helsingin saamelaisten elämää.
- Saamelaisuus on osa helsinkiläisyyttä. Miten Helsingissä asuvat saamelaiset kokevat kaupungissa elämisen ja paikkaidentiteetin?
- Saamelaisten nuorten elämä Helsingissä. Miten nuoret joutuvat ottamaan kantaa omaan identiteettiinsä.
- Saamelaisten kansallispäivän juhlinta Helsingissä
- Taiteen merkitys Helsingissä asuville tai asuneille saamelaisille: muun muassa tanssi, elokuva, musiikki, katutaide, sarjakuvat.

2. Hankkeen toteutus ja aikataulu

Nykydokumentointihanke ajoittuu tammikuun 2025 alusta elokuun loppuun 2025.

2.1 Ohjausryhmän aktivointi, ryhmäytyminen ja toiminta

Ohjausryhmän toiminta aloitetaan fasilitoidulla dialogikeskustelulla tammikuussa 2025. Museo on mukana vain kuuntelijana ja kirjaajana. Ennen keskustelua Saamelaiset Helsingissä -näyttelyn kuraattoriryhmä esittelee näyttelyhanketta. Ohjausryhmä kokoontuu vuoden 2025 aikana yhteensä kolme kertaa: aloituskeskustelu tammikuussa, kyselyvastausten saavuttua aineiston purkua yhdessä museon kanssa maaliskuussa ja viimeinen kokoontuminen elokuun lopussa informanttien omatoimisten dokumentointien päätyttyä. Ohjausryhmässä kommunikoidaan suomen kielellä.

2.2 Nykydokumentoinnin lanseeraustilaisuus

Nykydokumentointihanke julkaistaan Saamelaisten kansallispäivänä 6.2.2025. Lanseeraustyöpaja järjestetään non-stop ohjelmana Helsingin kaupunginmuseolla klo 15–19. Lanseeraustilaisuuden tavoitteena on löytää informantteja nykydokumentointihanketta varten sekä rakentaa luottamusta yhteisön keskuudessa. Tilaisuudella tavoitellaan kaikkia ikäpolvia lapsiperheistä senioreihin, mutta nuoret olisi hyvä saada tähän yhteen ja samaan tilaisuuteen. Tämän takia nuoriin ja nuoriin aikuisiin saamelaisiin kohdistetaan tilaisuuden tiedotuksessa erityishuomiota.

Työpajan keskustelut on fasilitoitava huolellisesti, jotta nykydokumentointi tulee ymmärrettäväksi ja ihmiset saadaan mukaan hankkeeseen. Tilaisuudessa kerrotaan myös konkreettisia esimerkkejä siitä, mitä museotallennus voi olla, sekä jaetaan tiedote, jota osallistujat voivat myös jakaa mahdollisille muille dokumentoinnista kiinnostuneille eteenpäin tilaisuuden jälkeen.

Lanseeraustilaisuuden alussa on herätteleviä kipinäpuheenvuoroja. Konkreettisenä keskustelun herättäjänä on kopio kolttasaamelaisten Suonikylän arkistosta, jonka kautta tapahtuu museokokoelman ja tallennuksen esittely. Arkisto on esillä koko tilaisuuden ajan kaikille avoimessa tilassa, ja arkistosta pidetään oma puheenvuoro. Sen lisäksi esillä on kirjallisessa muodossa olevia tietoja arkiston vaiheista.

2.3 Informanttien ryhmäytyminen ja toiminta

Informanttien toiminnan käynnistymistä tuetaan fasilitoidulla dialogikeskustelulla helmikuun lopussa 2025. Museo on mukana vain kuuntelijana ja kirjaajana. Keskustelun jälkeen informantit esittelevät omaa lähestymistapaansa dokumentoitavaan aiheeseen. Informantit voivat osallistua hankkeeseen myös ryhmänä. Informanttien toinen tapaaminen on elokuun alussa 2025, jolloin he esittelevät dokumentointiensä tuloksia. Informanttien ja museon yhteydenpitoon dokumentoinnin aikana perustetaan museon toimesta WhatsApp- tai jokin muu pikaviestiryhmä. Museo tukee informanttien työskentelyä koko dokumentointiprosessin ajan. Informanteilla tulee olla tasavertainen mahdollisuus käyttää dokumentointeja tehdessään omaa saamen kieltään niin halutessaan.

2.4 Informanttien omatoimiset dokumentoinnit

Informantit määrittelevät museolle tarkemmin viimeistään maaliskuun alussa 2025, millä tavalla haluavat osallistua hankkeeseen. Museo avustaa dokumentoinneissa tarvittavien materiaalien hankinnassa (esimerkiksi käsityötarvikkeet) sekä omatoimisten dokumentointien toteuttamisessa (esimerkiksi paperipohjaisten aineistojen digitointi digitaalista tuotosta varten), ja tarjoaa tarvittaessa tiloja kokoontumiselle.

2.5 Verkkokysely

Verkkokysely on yksi tallennuksen menetelmistä ja sen kautta on mahdollisuus jakaa tarinoita, muistoja ja aineistoja elämästä saamelaisena Helsingissä. Kysely julkaistaan lanseeraustilaisuuden jälkeen ja on avoinna

toukokuun loppuun. Kyselyyn voivat osallistua myös ne, jotka eivät pysty osallistumaan dokumentointiin muulla tavoin esimerkiksi koska asuvat parhailaan muualla.

Yksi hankkeen tavoitteista on inklusiivisuus. Siksi onkin erittäin tärkeää, että kyselyyn voi vastata kaikilla kolmella saamen kielellä sekä suomeksi. Verkkokyselyn kysymyksenasettelu tehdään yhdessä Saamelaiset Helsingissä -näyttelyn kuraattoriryhmän kanssa. Näyttelyn kuraattorit ovat itse saamelaisia. Kyselyvastaukset käännetään suomeksi niiden käsittelyn helpottamiseksi.

Verkkokyselyn yhteydessä helsinkiläisiltä saamelaisilta kerätään myös valokuvia elämästä Helsingissä. Jokaisen kuvan yhteyteen tarvitaan myös omakohtainen tarina siitä, mikä kuvan merkitys vastaajalle on. Kuvakeruun osalta on huomioitava, että tulee olla tiedossa, kuka kuvan on ottanut, kenellä on kuvan omistajuus, ja onko kuvassa olevilta henkilöiltä lupa käyttää, tallentaa ja julkaista kuva.

2.6 Seurantadokumentointi

Kuraattoriryhmän kesken käydyissä keskusteluissa on noussut esille idea monipaikkaisen elämän seurantadokumentoinnista. Seurantadokumentointiin kuuluu monipaikkaisen elämän dokumentoiminen informantin itsensä toimesta (esimerkiksi päiväkirjat, valokuvaus, liikkuva kuva) ja museon toimesta (valokuvaus ja liikkuva kuva). Seurantadokumentoinnin sisältö ja metodit suunnitellaan yhdessä informanttien kanssa.

Seurantadokumentointi voisi sisältää tapahtumaan, perhejuhlaan, festivaaliin tai muuhun sellaiseen valmistautumisen ja sen, mitä matka fyysisesti ja etenkin henkisesti on: on elämän suola päästä välillä yhteen sinne mistä ollaan poissa, kielen luokse ja tapaamaan ihmisiä valtiorajojen yli. Seurantadokumentointia tehtäessä tulee huomioida, että saamelaisten elämä on ylirajaista, sillä Saamenmaa sijaitsee neljän kansallisvaltion alueella ja sukulaiset, tapahtumat, kokoukset, juhlat ja niin edelleen voivat helpostikin sijaita Norjan tai Ruotsin puolella, toki myös Venäjän.

3. Avustuksen käyttötarkoitus

Projektiassistentin palkka maaliskuun alusta elokuun loppuun. Projektiassistentti tulee saamelaisyhteisöstä.

Lanseeraustilaisuuden kipinäpuheenvuorojen pitäjien ja työpajan fasilitoijan luentopalkkiot.

Verkkokyselyn ja sen vastausten käännöskulut.

Informanttien kokoontumisten (2) simultaanitulkkaus.

Informanttien tapaamisten keskustelujen litterointikulut.

Informanttien ja ohjausryhmän ensimmäisten tapaamisten dialogikeskustelujen fasilitoijien palkkiot.

Informanttien kokoontumisten (2) ja ohjausryhmän kokoontumisten (3) kokouspalkkiot ja muut kulut.

Seurantadokumentoinnin toteuttaminen matka- ja osallistumismaksukuluineen. Pukuun käytetyt tarvikkeet.

Omatoimisen dokumentoinnin materiaali- ja käännöskulut.

4. Hankkeen kustannusarvio ja rahoitussuunnitelma

Hankkeen kustannusarvio ja rahoitussuunnitelma	
Projektiassistentin palkka 2700 euroa 6 kk sivukuluineen 1,38 % / 3726 kk	22 356
Lanseeraustilaisuuden puhujien ja työpajan fasilitoijan palkkiot	1 000
Verkkokyselyn ja sen vastausten käännöskulut	1 500
Informanttien tapaamisten tulkkaukset	1 500
Informanttien tapaamisten litterointikulut	500
Dialogikeskustelujen vetäjän palkkio	1 000
Kokouspalkkiot ja muut kokouskulut	2 000
Seurantadokumentointi matka- ja osallistumiskuluineen	2 000
Omatoimisen dokumentoinnin materiaali- ja käännöskulut	2 500
Hanke yhteensä	34 356 €
Helsingin kaupungin museo: 25 % osuus projektiassistentin palkasta	8 589 €
Museoviraston avustusosuus	25 767 €